

УДК 35.078.3.:330.53

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ**Фаріон І.Д., д.е.н., професор,****Фаріон А.І.**

Тернопільський національний економічний університет

Рассматриваются актуальные проблемы информационного обеспечения системы бухгалтерского учета в бюджетных учреждениях. Охарактеризованы вопросы формирования информационного обеспечения, касающиеся организации состава, структуры базы данных и режима функционирования автоматизированного банка данных. Приведены перспективы реорганизации рабочего места бухгалтера в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: *информационное обеспечение, рабочее место бухгалтера, комплекс технических средств.*

The issue of the day of the informative providing of the system of record-keeping in budgetary establishments are examined. Outlined questions of forming of the informative providing, which touch organization of composition, structure of database and mode of functioning of the automated data bank. The prospects of reorganization of workplace of accountant are resulted in the modern terms of menage.

Key words: *informative providing, workplace of accountant, complex of hardwares.*

Постановка проблеми. Суть та склад інформаційного забезпечення в умовах АІСО має місце інформаційна система забезпечення реалізації всіх функцій управління, в тому числі обліку, контролю й аналізу.

Загальне визначення і склад інформаційного забезпечення обліку має особливості, зумовлені його специфікою. Основним об'єктом обліку є інформація (облікова), причому на різних етапах технології обліку в цілому і технології розв'язання кожного облікового завдання. Зокрема, у зв'язку з цим на певній стадії облікового процесу облікова інформація є метою, результатом вирішення одного облікового завдання і разом з тим використовується для розв'язання іншого облікового завдання. На цій стадії така облікова інформація для наступного облікового завдання виступає як інформаційне забезпечення його розв'язку. Так, метою завдання з обліку матеріалів є одержання інформації про фактичний відпуск матеріалів, яка забезпечує розв'язування завдань з обліку витрат виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою обґрунтування розвитку і впровадження інформаційних систем в бюджетних установах займалися такі вчені-економісти, як А.М. Береза, Ф.Ф. Бутинець, Р.Т. Джога, М.Р. Лучко, І.І. Матієнко-Зубенко, Т.А. Писаревська, С.В. Свірко, Л.О. Терещенко, Т.В. Шахрайчук та ін. Загалом слід визнати, що ця ділянка залишається недостатньо дослідженою і по сьогоднішній день.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація інформаційного забезпечення обліку покладена в основному на працівників бухгалтерії, а також підрозділів (складів, цехів) підприємства, що здійснюють первинний облік.

За умов використання ПК значну частину роботи з організації інформації виконують працівники обчислювального центру, спеціалісти з обробки інформації. Проте такі питання, як організація системи облікових номенклатур, формування складу бази даних та режиму функціонування автоматизованого банку даних (АБД), порядок збереження облікової інформації, вони не завжди можуть кваліфіковано вирішувати без участі спеціалістів обліку.

Важливим питанням формування інформаційного забезпечення є організація складу, структури бази даних і режиму функціонування АБД.

В умовах використання ЕОМ найбільш ефективним з погляду розробки, впровадження і подальшого розвитку є формування загальної бази даних для всіх функціональних підсистем і спеціалізованої для кожної зокрема, в тому числі і для бухгалтерського обліку. Такий підхід особливо важливий при створенні інформаційної моделі керованого об'єкта, оскільки не всі підсистеми і завдання розв'язуються і впроваджуються одночасно. Крім того, такий диференційований підхід забезпечує формування даних кожної підсистеми і окремих завдань з урахуванням потреб інших підсистем. Так, при формуванні інформаційного забезпечення комплексу завдань з обліку оплати праці враховують його вимоги при розв'язанні завдань з обліку витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції.

Зауважимо, що і загальні, і спеціалізовані підрозділи бази даних в умовах використання ЕОМ створюються з урахуванням вимог в разі передавання звітної інформації різним органам управління, відділенням, секторам тощо.

За умов такого використання ПК, коли вони тільки обслуговують облік, банк даних створюється в основному з обліку в окремих АРМ, тобто створюється розподілена локальна база даних.

Режим функціонування БД, як відомо, включає створення банку даних і його коригування, відповіді на запити та обслуговування банку даних. Перших два режими – це не що інше, як формування і використання бази даних – основи бухгалтерського обліку, і саме в організації їх вирішальна роль належить працівникам обліку.

В організації відповідей на запити виділяють дані і вихідну інформацію. Далі з кожного її виду визначають постачальників і споживачів інформації, періодичність її формування.

До компонентів інформаційного забезпечення відносять: дані, необхідні для вирішення завдань обліку, методи і засоби подання облікових даних, систему уніфікованих документів, систему і методику створення баз даних, інформаційну взаємодію завдань обліку, засоби формалізації запису даних, організації потоків облікової інформації, методи і засоби розподільної інформаційної системи обробки інформації, інформаційну послідовність виконання завдань обліку.

У зв'язку зі зростанням потоків інформації на різних рівнях управління і потребою в одержанні інформації, на робочих місцях провадиться робота зі створення розподільних систем обробки інформації (РСОІ) з використанням ПК.

До складу інформаційного забезпечення в цих умовах входять дані, необхідні для вирішення завдань обліку. До них відносять: поточні і групувальні дані про виробничо-господарську діяльність, нормативно-довідкову і вихідну інформацію, а також таку, яка надходить з інших підсистем.

Методи і засоби подання облікових даних включають засоби описання інформаційних взаємозв'язків даних, організації баз даних на машинних носіях, достовірності інформації, правила документування первинних даних та ін.

Реалізація концепції розподільних баз даних (РБД) в умовах використання ЕОМ дає змогу об'єднати такі питання, як централізація і децентралізація, вибір оптимальних структур облікових даних; раціональне розміщення в них завдань і запитань; забезпечення достовірності облікової інформації; зменшення вартості організації і витрат на дані.

Особливе значення має інформаційна взаємодія між робочими місцями бухгалтера з іншими підсистемами. Інформаційні взаємозв'язки комплексів завдань обліку формуються як прямі і зворотні зв'язки. Взаємозв'язок завдань обліку з іншими підсистемами забезпечується спільною структурою кодів рахунків і об'єктів аналітичного обліку кодів структурних підрозділів, спільною нормативно-довідковою інформацією і спільною структурою інформаційних даних.

Робочі місця бухгалтера в умовах поділу за функціональними ознаками поділяють на три рівні управління:

- діяльність структурних підрозділів підприємства (цех, дільниця, ферма, бригада, склади, відділи та ін.);
- щодо ділянок обліку (облік основних засобів, матеріальних цінностей);
- бухгалтерським обліком у цілому.

Три рівні управління забезпечують весь комплекс питань з бухгалтерського обліку, контролю та аналізу господарської діяльності.

Робочі місця бухгалтера першого рівня призначено для формування і підготовки первинних документів, обробки і використання інформації, що формується на місцях виникнення інформації. Це дає змогу системно своєчасно оформити усі відхилення від нормальної роботи структурних підрозділів, оперативно втручатися у процес виробництва з економного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Робочі місця бухгалтера другого рівня дають можливість проводити контроль первинної інформації, розв'язувати у діалоговому режимі регламентовані завдання з кожної дільниці обліку.

Робочі місця бухгалтера третього рівня призначено для проведення аналізу роботи структурних підрозділів підприємства у цілому, узагальнення зведених даних, складання оперативної і періодичної звітності, здійснення контролю за використанням трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Розвинута система рівневої побудови робочих місць бухгалтера має на тільки велике значення у функціонуванні системи, але є вихідною для побудови інформаційної послідовності при розв'язанні завдань обліку, контролю і аналізу господарської діяльності.

Для достовірного розв'язання завдань обліку необхідно розробити сітьову модель, яка функціонує за такими основними факторами:

- сукупністю функціонування програм і послідовністю їх виконання для забезпечення розв'язання облікових завдань;

- наявністю інформаційної бази;
- переліком завдань, виконання яких обов'язково має передувати розв'язанню цього завдання;
- вихідною інформацією завдання і впливом її на зміну стану інформаційної бази.

Послідовність розв'язання завдань забезпечує організацію робіт, дає змогу уникнути повторного виконання окремих завдань.

Важливим елементом організації інформаційного забезпечення є розробка форм видання вихідної інформації (машинограм, відеограм). Вихідні форми мають містити квінтесенцію необхідної інформації. Дуже важливим з погляду підвищення ефективності управління, проте складним з позиції організації, є створення вихідної інформації за відхиленнями (від норм витрат матеріалів, палива, оплати праці та ін.) із зазначенням причин і винуватців цих відхилень.

Аналогічно обліку організація контролю й аналізу включає організацію номенклатури, формування бази даних і режиму функціонування АДБ, порядок збереження контрольної та аналітичної інформації.

Специфічним, проте важливим і складним питанням є формування складу номенклатури, показників для вирішення аналітичних завдань. В умовах ринкової економіки це зумовлює відповідно зміни в наборі показників господарської діяльності, формуванні і визначенні їх. Найбільше виправдало себе використання для цього інформаційної моделі керованого об'єкта. Причому ця модель має бути не раз назавжди даною, а динамічною, з можливістю внесення тих або інших змін щодо показників господарської діяльності.

При формуванні інформації для контролю й аналізу господарської діяльності слід враховувати, що набір показників залежить насамперед від умов та особливостей управління тією чи іншою ланкою народного господарства.

Застосування прогресивних форм і методів управління також впливає на зміну показників господарської діяльності. Так, впровадження нормативного методу (або його елементів) обліку витрат і калькулювання собівартості продукції привело до використання показника нормативної собівартості. У зв'язку з цим змінилася структура показника фактичної собівартості – тепер він розділений на три елементи – нормативна собівартість, зміна норм, відхилення від норми.

Значний вплив на набір показників, які використовуються для розв'язання окремих аналітичних завдань, має застосування економіко-математичних методів і обчислювальної техніки.

Важливим питанням інформаційного забезпечення аналізу є організація узгодження вхідної інформації в часі і просторі. Рациональність періодів просування інформації необхідно розглядати по вертикалі і горизонталі. Перше означає, що період за часом формування тієї чи іншої інформації у ланцюгу управління має суворо забезпечувати періоди одержання певного виду інформації по всіх ієрархічних сходинках управління, отже, по вертикалі. Те саме відбувається і по горизонталі. Отже, тимчасові періоди просування інформації в одних підсистемах (блоках, задачах) мають відповідати просуванню її в інших. Тимчасові періоди просування одного виду інформації (як по вертикалі, так і по горизонталі) мають бути логічно узгоджені з періодами просування інших видів економічної інформації також по вертикалі і горизонталі.

Вирішуючи питання періодизації інформації в часі, необхідно враховувати відмінність між періодичністю надходження інформації і видачею її для користувачів.

Нині набуло поширення формування інформації на замовлення. Це означає, що інформація постійно в певні тимчасові періоди надходить, а її одержують за запитом, отже, не у визначені строки. Щоб інформація за запитом не втратила своєї актуальності, погоджують періоди надходження і видавання її.

Узгодження інформації в часі поділяють на абсолютне (повне збігання у часі одержання несхожих видів інформації) і відносне (науково обґрунтоване збігання у часі несхожих видів інформації).

Останній вид узгодження в часі несхожої інформації поділяють на два підвиди:

- 1) нормативне (постійне, регламентне) надходження інформації, що забезпечує своєчасність і реальність відомостей у процесі використання на замовлення;
- 2) розрахунок одних видів інформації на тривалий період і використання її для порівняння з такими самими показниками інших видів, проте за більш короткі періоди часу.

Вхідна інформація для розв'язання аналітичних завдань контролю має бути максимально аналітичною. Для досягнення цієї мети з кожного завдання слід встановити рівень аналітичності вхідної інформації, а також визначити шляхи підвищення її аналітичності завдяки застосуванню прогресивних методів нормування, обліку (наприклад, впровадження нормативного методу обліку затрат і калькуляції собівартості продукції) та ін.

Технічне забезпечення – це комплекс технічних засобів і методів, що забезпечують функціонування бухгалтерського обліку, контролю та аналізу.

Елементами технічного забезпечення обліку є технічні засоби, методичні і керівні матеріали, технічна документація, персонал.

Комплекс технічних засобів (КТЗ), як відомо з курсу машинної обробки економічної інформації, включає: збір і реєстрацію інформації; передавання, введення, обробку, відображення і виведення інформації; підготовку даних, нагромадження, зберігання і пошук інформації; передавання даних по лінії зв'язку; оргтехніку; допоміжні експлуатаційні матеріали.

Організація технічного забезпечення здійснюється на основі застосування методичних і керівних матеріалів, а також технічної документації.

Методичні і керівні матеріали поділяють на загальносистемні, спеціалізовані і нормативно-довідкові документи. До складу загальносистемних матеріалів входять державні і галузеві стандарти. До спеціалізованих керівних матеріалів відносять різного роду методики вибору комплексу технічних засобів в цілому і окремих його складових частин, побудови технологічного процесу, перетворення інформації.

До нормативно-довідкових документів належать номенклатура технічних засобів, що застосовується в АСУ, альбом структурних схем АСУ, методика розрахунку площ для розміщення КТЗ та ін.

У документації з технічного забезпечення вказують склад технічних засобів, технологічний процес обробки даних.

До персоналу з технічного забезпечення відносять розробників обчислювального центру, периферійної техніки, монтажної-налагоджувальної, експлуатаційної і обслуговуючої персонал.

Комплекс технічних засобів включає найрізноманітнішу за своїми характеристиками техніку, набір якої визначають за типовою номенклатурою технічних засобів. Під час проектування комплексу технічних засобів завдання полягає в тому, щоб вибрати оптимальний їх варіант, тобто вони мають забезпечувати найбільш ефективну технологію обробки облікової й аналітичної інформації. У разі вибору структури КТЗ враховують такі фактори:

- склад облікових, контрольних і аналітичних завдань;
- інформаційну специфіку облікових, контрольних і аналітичних завдань;
- характеристику об'єкта управління (організаційну і функціональну його структуру);
- техніко-експлуатаційні дані обчислювальних машин та інших технічних засобів.

Вимоги, що ставляться до набору складу технічного забезпечення системи підготовки інформації (СП), найбільш повно визначені в Методичних матеріалах з організації збирання і реєстрації первинних облікових даних в умовах автоматизованого бухгалтерського обліку. Це виконання одночасно ряду функцій на одному технічному засобі; рівномірне завантаження технічних засобів; зниження затрат на переобладнання; використання технічних засобів у режимі, близькому до нормального їх стану. При виборі технічних засобів використовують типові проектні рішення (ТПР) з урахуванням специфіки і особливостей організації обліку (аналізу).

Організація автоматизації обліку, контролю та аналізу починається з вибору обладнання – ПК. При цьому беруть машини тільки певного класу, щоб вони були сумісні. Наступний етап – це вибір периферійної техніки для певного класу ПК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Береза А.М. Основи створення інформаційних систем. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 214 с.
2. Бутинець Ф.Ф., Івахненко С.В., Давидюк Т.В., Шахрайчук Т.В. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: підручник для навчання студентів ВНЗ / За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – 2-ге видання., перероб. і доп. – Житомир: ПП "Рута", 2002. – 544 с.
3. Лучко М.Р., Хорунжак М.Н. Організація інформаційних систем і технологій обліку в бюджетних установах. Навчальний посібник. – Тернопіль: Видавець Стародубець В.О., 2002. – 178 с.
4. Писаревська Т.А. та ін. Інформаційні системи в управлінні персоналом та економіці праці. – К.: КНЕУ, 2006. – 284 с.
5. Свірко С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 244 с.
6. Сушко Д.С. Застосування комп'ютерних технологій у ході проведення аудиту балансу // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2006. – № 2 (36). – С. 116–122.